वशिष्ठयवनसत्यमणिस्वादीनां मतानि आलोड्य कृतं तदेव भूयो निर्मलसुधनिपुणबुद्ध्या विचार्य संवादेन कार्यं येन स्फुटसिद्धोऽसौ संपद्यते" भट्टो० ।

नष्टमार्गण न० नष्टस्यादर्शनं गतस्य मार्गणम् । अदर्शनगतस्यान्वेषणे । [भावशून्ये शास्त्रादौ ।

नष्टबीज त्रि० नष्टं बीजं बीजभावो यस्य । निष्फले बीज-

नष्टाग्नि पु० नष्टो लुप्तः प्रमादादस्यादिना अग्निः वैतानिकोऽग्निर्यस्य । प्रमादादिना लुप्ताग्निके द्विजे ।

नष्टाग्निसूत न० नष्टस्य चोरेणापहृतस्याग्नेः साधनं सूतं चिह्नम् । अपहृतद्रव्यस्य स्वामसाधने चिह्नभेदे लोप्त्रे । (वाग्भाव) । [कृष्णशब्दे २१६२ पृ० द्रष्टव्यम् ।

नष्टेन्दुकला स्त्री नष्टा इन्दुकला यस्याम् कृष्णामावस्यामरः ।

नस गतौ भ्वा०आत्म०सक०सेट् वेदनिघण्टुः । नसते अनसिष्ट कौटिल्येऽयं धोपदेशः स च सति निमित्ते णत्वं भजते । संश्लेषे च "स मोदते नसते साधते गिरा" ऋ० ९।७।।३ "नसते यज्ञादिषु संश्लिष्टो भवति" भा० ।

नस व्याप्तौ भ्वा० पर० सक० सेट् निघण्टुः नशदित्यत्र नसदिति माधवसम्मतः पाठः । नसति अना(न)सीत् । ननाश नेसतुः "सुरभिष्टमं नरां नसन्त" ऋ०१।।८६।७ "नसन्त व्याप्नुवन्ति नसतिर्व्याप्तिकर्मेति" माधवः "दर्भयो नसीमहि" ऋ०२।।१६।८ नसीमहि व्याप्नामेति छान्दसः प्रयोगः ।

नस् स्त्री नस–क्विप् । नासिकायाम् "अविनौ मेषो नसि वीर्याय" यजु० १९।।० "नसि नासिकायाम्" वेददी० नासिकाशब्दस्य सप्तम्येकवचनरूपमित्यन्ये ।

नसत्त न०न+सद–क्त नसत्तनिपत्तेत्यादिना नत्वाभावः त्रि० । सत्रभिन्ने "नसत्तमञ्जसा" शि०कौ० धृता श्रुतिः ।

नसा स्त्री नस्–हलन्तत्वात् वा टाप् । नासिकायां त्रिका० "विनसा कृतवान्भवा" भट्टिः ।

नस्त पु० नस–संज्ञायां त । १नासिकायां शब्दमाला । नासिकाभे हितः वा०त नसादेशश्च । नासिकायां हिते २वैद्यकोक्ते पञ्चविधे नस्ये न० । नस्यशब्दे सुश्रुतवाक्ये तेषां लक्षणानि द्रष्टव्यानि । नासिकायाः ३छिद्रे स्त्री "नस्ताभेदनदाहाभ्यां कर्णदाहास्थिभेदनैः । अतिदाहाति बाहाभ्यां वधे चान्द्रायणं चरेत्" स्मृतिः ।

नस्तस् अव्य० नासिका+विभक्त्यर्थे तसिल् "नस् नासिकाया यत्तस्छिद्रेषु" नसादेशः । नासिकायामित्याद्यर्थे "नस्तः कर्णेषु शस्यन्ते पानाभ्यङ्गाञ्जनेषु च" सुश्रुतः "स यत् नस्तोऽभवत् ततः सिंहः समभवत्" शत०ब्रा०५।।५४ "तस्तः प्राणा दिवं श्रोत्रात्" याज्ञ०

नस्तित त्रि० नस्ता नासाच्छिद्रं जातोऽस्य तारं० इतच् । छिन्ननासाछिद्रे रज्वास्यूतनासिके बलीवर्द्दे अमरः । (नाकफोडा) । [वर्द्दे रमानाथः ।

नस्तोत पु० नस्तायां नासास्थरज्वा जातः । नस्तोते बली-

नस्य त्रि०नासिकायै हितं तत्र भवो वा यत् नसादेशः । १नासिकाभवे २तद्धिते च ३सुश्रुतोक्ते नासिकाहिते क्रियाभेदे यथा "नस्यस्यातः प्रवक्ष्यामि विधिं निरवशेषतः । औषधमौषधसिद्धो वा स्नेहो नासिकाभ्यां दीयत इति नस्यं तद्द्विविधं शिरोविरेचनं स्नेहनञ्च तद्द्विविधमपि पञ्चधा । तद्यथा नस्यं शिरोविरेचनं प्रतिमर्शोऽवपीडः प्रधमनञ्च तेषु नस्यं प्रधानं शिरोविरेचनञ्च नस्यविकल्पः प्रतिमर्शः शिरोविरेचनविकल्पोऽवपीडः प्रधमनञ्च । ततो नस्यशब्दः पञ्चधा निपातितः । तत्र यः स्नेहनार्थं शून्यशिरसां शोषास्कन्धोरसां बलजननार्थं दृष्टिप्रसादजननार्थं वा स्नेहो विधीयते तस्मिन्नैश्चिको नस्यशब्दः । तत्तु नस्यं देयं वाताभिभूते शिरसि दन्तकेशश्मश्रुप्रपातदारुणकर्णशूलकर्णक्ष्वेडतिमिरस्वरोपघातनासारोगास्यशोषाधबाहुकाकालजबलीपलितप्रादुर्भावदारुणप्रबोधेषु वातपैत्तिकेषु सुखरोगेष्वन्येषु च वातपित्तहरद्रव्यसिद्धेन स्नेहेनेति । शिरोविरेचनं श्लेष्माभिव्याप्ततालुकण्ठशिरसामरोचकशिरोगौरवशूलपीनसार्द्धावभेदकक्लमिप्रतिश्यायापस्मारतन्द्राज्ञानेष्वन्येषु चोर्द्ध्वजत्रुगतेषु कफजेषु विकारेषु शिरोविरेचनद्रव्यैस्तत्सिद्धेन वा स्नेहेनेति । तत्रैतद्द्विविधमभुक्तवतोऽकाले पूर्वाह्णे श्लेष्मरोगिणां मध्याह्ने पित्तरोगिणामपराह्णे वातरोगिणाम् । अथ पुरुषाय शिरोविरेचनीयाय दन्तकाष्ठधूमपानाभ्यां विशुद्धकण्ठाय स्नेहे पाचितापरिक्लिन्नमृदितनखकपोलललाटप्रदेशाय वातातपरजोहीनवेश्मन्युत्तानशायिने प्रसारितकरचरणाय किञ्चित् प्रविलम्बितशिरसे वस्त्राच्छादितनेत्राय वामहस्तप्रदेशिन्यपोद्धामितनासापुटाय विशुद्धस्रोतसि दक्षिणहस्तेन स्नेहसुखोष्णतप्तं रजतसुवर्णताम्रमृत्पात्रशुक्तीनामन्यतमस्थं शुक्त्या पिचुना वा सुखोष्णं स्नेहमद्भुतमाशिश्वेदव्यवच्छिन्नधारं यथा नेत्रे न प्राप्नोति । स्नेहेऽवशिष्यमाणे तु शिरो नैव प्रकम्पयेत् । न कुप्येत् प्रभाषेत न क्षुयात् हसेत्तथा । एतैर्हि विकृतः स्नेहो न सम्यक्प्रतिपद्यते । ततः कासप्रतिश्या-